

Un prim sfat pentru regele Mihai în chestiunea revenirii în România a fost transmis pe cale diplomatică¹ de secretarul de stat american George Marshall chiar înainte de sosirea monarhului în capitala Marii Britanii. Mihai I a făcut eforturi pentru a stabili o întâlnire cu Marshall, dar i s-a spus² că organizarea unei asemenea întrevederi era imposibilă. Totuși, comunicând o telegramă ambasadei americane de la Londra înainte de sosirea regelui în Regatul Unit, Marshall transmitea că decizia reînțarcerii îi aparținea exclusiv lui Mihai, însă, „având în vedere ultimele evoluții din țara sa, spunea secretarul de stat, noi suntem sceptici” în privința oportunității prezenței în continuare a monarhului în România. Totodată, în cadrul întrevederii³ cu Lewis Douglas, ambasadorul SUA în Marea Britanie, acesta i-a transmis regelui că nu îl poate sfătui să se întoarcă sau nu în România. La întrebarea suveranului legată de posibilitatea ca, în cazul unei crize care i-ar pune viața în pericol în România, americanii să-i ofere protecție la Legația SUA de la București, ambasadorul i-a replicat că un răspuns definitiv nu putea fi formulat pe moment, însă a apreciat că avea „îndoieli serioase” că s-ar putea face ceva „concret pentru a-l putea scoate din țară”. În aceeași întâlnire, partea americană l-a mai sfătuit pe Mihai I să încerce să câștige timp. „Wait and see”, povestește⁴ Jacques Vergotti, ofițerul de ordonanță al regelui, că i-ar fi spus reprezentantul guvernului american. Amânând întoarcerea în România pentru o perioadă „rezonabilă”, cu pretexte plauzibile, credea Douglas, suveranul ar fi facilitat clarificarea situației din țara sa. Este de remarcat și dorința regelui Mihai de a merge în SUA imediat după nunta cuplului princiar britanic, pentru a formula o proclamație către poporul său. Intenția monarhului, care s-ar fi vrut o denunțare a politicii prosovietice de la București a Guvernului Groza, și care nu a primit un răspuns concret, părea, din perspectiva americanilor, o reală problemă diplomatică: „[...] nu considerăm că este recomandabil pentru el să plece din Anglia spre SUA și, odată ajuns acolo, să dea proclamația la care se gândește. [...] ne îndoim că în acest moment ar trebui să folosească SUA ca centru pentru activitățile sale politice”⁵.

1. Telegrama nr. 4082 din 12 noiembrie 1947. George Marshall, secretarul de stat american, către ambasada americană la Londra: NARA, RG 59, Department of State, Decimal File, 1945/49, Box 7089, în *ibidem*, pp. 170-171.
2. Arthur Gould Lee, *Coroana contra seceră și ciocanul...*, *op. cit.*, p. 207.
3. Telegrama nr. 6247 din 28 noiembrie 1947. Lewis Douglas, ambasadorul american la Londra, către Robert Lovett, subsecretar de stat american: NARA, RG 59, Department of State, Decimal File, 1945/49, Box 7089, în Mark László-Herbert, *op. cit.*, pp. 199-201.
4. Jacques Vergotti, *Fără drept de înapoiere în țară. Amintiri*, Editura Albatros, București, 2000, p. 125.
5. Telegrama nr. 6153 din 28 noiembrie 1947. Lewis Douglas, ambasadorul american la Londra, către Robert Lovett, subsecretar de stat american: NARA, RG 59, Department of State, Decimal File, 1945/49, Box 7089, în Mark László-Herbert, *op. cit.*, pp. 191-293.

Întâlnirea secretă de la Palatul Buckingham cu Ernest Bevin, ministrul Afacerilor Externe al Marii Britanii, intermediată de personalul casei regale britanice și de regele George al VI-lea, este, pentru rege și regina-mamă, la fel de dezamăgitoare și chiar „șocantă”, după cum mărturisea¹ monarhul; „Anglia nu este în măsură să facă nici cel mai mic lucru pentru dumneavoastră”, ar fi spus² ministrul britanic. Alți oficiali, printre care fostul premier britanic Winston Churchill, Anthony Eden, viitorul ministru de Externe, sau feldmareșalul Jan Smuts, fostul guvernator al Africii de Sud, au ezitat³ să-i dea regelui sfaturi concrete în privința pașilor de urmat sau să-i ofere garanții pentru soarta României în fața valului de sovietizare. Se pare că doar Churchill și Smuts l-ar fi îndemnat pe monarh să se întoarcă. Regele povestește că fostul premier al Marii Britanii i-a spus foarte franc: „Eu am apucat întotdeauna un drum curajos”⁴, cu referire la eventuala înfruntare cu comuniștii, iar Smuts a fost la fel de direct: „Alegeți alternativa celor curajoși. Indiferent de risc, întoarceți-vă în România!”⁵. Tot feldmareșalul Smuts ar fi argumentat⁶ reginei-mamă Elena că pericolul în care aceasta se afla era semnificativ, deoarece liderii comuniști o bănuiau că ar fi persoana care influența deciziile majore ale tânărului monarh. Referitor la contactele cu americanii și britanicii de la Londra, de la sfârșitul anului 1947, regele avea să declare peste ani, la împlinirea a 50 de ani de la abdicarea forțată: „Mi-a fost limpede că nici Marea Britanie, nici Statele Unite nu erau gata să ridice un deget ca să ne salveze”⁷.

În privința membrilor caselor regale europene, opiniile au fost moderate, având totuși un caracter personal. Regina-mamă Mary s-a interesat de situația dificilă din România și i-a încurajat⁸. Ducesa de Kent și-a sfătuit⁹ rudele să-și părăsească patria cât mai repede, pentru că se aflau într-un real pericol de a fi lichidați fizic. Ducesa de Aosta, sora reginei-mamă Elena, o sfătua, de asemenea, pe aceasta să nu revină la București, mișcare pe care o cataloga drept „absurdă” și care ar fi dus la „inevitabila brutalitate comunistă”¹⁰. Interesantă, totodată,

1. Mihai al României, *op. cit.*, p. 115.

2. *Ibidem*.

3. Arthur Gould Lee, *Coroana contra secera și ciocanul...*, *op. cit.*, p. 207.

4. Mihai al României, *op. cit.*, pp. 114-115.

5. *Ibidem*.

6. Arthur Gould Lee, *Regina-mamă Elena...*, *op. cit.*, p. 296.

7. „Cuvântul regelui Mihai, în seara zilei de 30 decembrie (1997), cu ocazia comemorării a 50 de ani de la abdicarea forțată din 30 decembrie 1947”, în Liviu Vălenaș, *Regele Mihai printre noi*, prefață de Liviu Antonesei, Editura Ars Longa, Iași, 1999, pp. 624-631.

8. Ivor Porter, *op. cit.*, pp. 164-165.

9. Telegrama nr. 71 din 7 noiembrie 1947 (nr. 5945). Lewis Douglas, ambasadorul SUA în Marea Britanie, de la Londra, Secretarul de Stat la Washington DC: NAW 871.001 Mihai/11-747, în Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 201-202.

10. *Ibidem*.

este și relatarea principesei Ana de Bourbon-Parma, viitoarea soție a regelui. Ulterior, ea a povestit că monarhul i-a cerut sfatul la Londra, în noiembrie 1947, dacă să revină în România, interesându-se totodată de un eventual ajutor în vederea protejării mamei sale, în cazul în care aceasta ar fi în pericol în România. De asemenea, Carol al II-lea a adus în memoriile sale² noi detalii cu privire la discuțiile de la Londra și la sfaturile pentru Mihai. Fostul monarh ar fi fost contactat telefonic la Lisabona de către fiul său pentru a-i cere opinia, iar Carol ar fi replicat „întreabă-l pe unchiul Sam”, de aici nefiind clar dacă sintagma era doar o replică acidă sau o sugestie pentru a-i interoga pe oficialii americani. Carol i-ar fi transmis însă reginei-mamă Elena că el era un adversar îndârjit al ideii ca fiul său să revină la București. Monarhul exilat aprecia că evitarea unei abdicări forțate și rămânerea în Occident erau singurele opțiuni viabile pentru fiul său.

După sejurul de la Londra, regele Mihai își schimbă planurile personale. La o recepție dată de marele duce de Luxemburg o întâlnește pe viitoarea sa logodnică, iar după câteva zile pleacă împreună la Lausanne. În Elveția, cei doi se logodesc neoficial la 6 decembrie 1947 și hotărăsc să demareze, potrivit statutului Casei Regale, procedurile oficiale în astfel de cazuri, pentru a solicita poziția și aprobarea formală a guvernului român în vederea căsătoriei. Dimitrie Negel, mareșalul Palatului Regal, este trimis imediat la București pentru a obține aprobarea executivului și a anunța intenția monarhului. Deși la prima vedere părea o simplă formalitate, încuviințarea Consiliului de Miniștri nu a fost pe măsura așteptărilor. Această veste, cu care Negel s-a întors la Lausanne pe 16 decembrie, i-a „stupefiat”³ pe Mihai I și pe regina-mamă. Era un nou indiciu că liderii comuniști deveniseră lipsiți de orice formă de decentă în raport cu monarhia. Motivele invocate de Petru Groza se refereau la cheltuielile mari ocazionate de o astfel de ceremonie. Chiar Ana Pauker, ministrul de Externe al comuniștilor de la București, i-a spus⁴ lui Dimitrie Negel că România nu își putea permite o asemenea ceremonie. În realitate, mărturisirea regelui⁵, acest refuz trăda temerea că o eventuală căsătorie ar fi întărit și mai mult încrederea românilor în dinastie, iar simpatia de care se bucura tânărul suveran ar fi crescut și mai mult. O nuntă regală ar fi presupus și prezența capetelor

1. Principele Radu de Hohenzollern-Veringen, *Ana a României. Un război, un exil, o viață*, cuvânt înainte de Majestatea Sa Regele Mihai I al României, Editura Humanitas, București, 2000, p. 59.
2. Vezi lucrarea, construită pe baza însemnărilor personale ale fostului monarh, Lilly Marcou, *Carol al II-lea al României. Regele trădat*, traducere de Elena Zamfirescu, prefață de acad. Dan Berindei, Editura Corint, București, 2015, pp. 444-447.
3. Arthur Gould Lee, *Regina-mamă Elena...*, *op. cit.*, p. 297.
4. Ivor Porter, *op. cit.*, p. 168.
5. Mihai al României, *op. cit.*, p. 117.

încoronate ale Europei la București, un desant al elitelor de pe continent, iar această imagine era cel mai negru scenariu pentru Groza și compania. Inclusiv legația britanică de la București îi transmitea lui Ernest Bevin, ministrul britanic al Afacerilor Externe, la două luni după alungarea monarhului, un raport amănunțit asupra anului 1947, în care sublinia că decizia privind proxima căsătorie a regelui fusese tocmai motivul unei decizii de ultim moment a sovieticilor privind abolirea monarhiei: „Moscova a considerat, cel mai probabil, că, dacă și-ar da acordul, ar fi mult mai greu să obțină abdicarea după ce s-ar instala în țară o regină tânără și populară și posibil și un moștenitor. Se pare, prin urmare, că s-a luat o decizie fulgerătoare și, cum nu a mai fost timp pentru a se găsi o problemă pe baza căreia regele să fie obligat să abdice, s-a recurs la o simplă lovitură de stat sprijinită de forța armatelor”¹.

Vizita lui Tito în absența regelui și unele măsuri legislative, „antrenament” pentru abolirea monarhiei

După vizita la Londra, zorii abdicării sunt prezenți peste tot. Comuniștii nu mai au răbdare, momente și decizii înlănțuite potențează ritmul evenimentelor politice. Peste ani, regele Mihai avea să mărturisească: „În pofida aparentei normalități care domnea la București, simțeam că se pregătește ceva”².

Vizita (17-19 decembrie 1947) lui Iosip Broz Tito în România este astăzi, la distanță de 70 de ani de la eveniment, în continuare asociată cu numeroase întrebări cu privire la abdicarea de la 30 decembrie 1947. Venirea fruntașului comunist al Balcanilor s-a desfășurat tocmai în lipsa regelui, iar prezența la București a unui lider regional în contextul din România aduce posibile explicații pentru desfășurarea evenimentelor de mai târziu. Venirea mareșalului iugoslav, un erou al Balcanilor de la sfârșitul anilor 1940 care se luptase cu fasciștii, era o premieră pentru puterea prosovietică de la București. Guvernul condus de Petru Groza, izolat internațional, beneficiase după 6 martie 1945 doar de vizitele comisarilor sovietici și de una a maghiarilor, dar nici una de anvergură. Contextul regional din perspectiva victoriilor politice comuniste era oarecum nefavorabil celor de la București. Cu toată implicarea și demolările instituționale de după 1945, tovarășii de drum autohtoni ai lui Stalin nu reușiseră să pună capăt (încă) instituției monarhice. Abolirea monarhiei în

1. Telegrama nr. 63 (Documentul nr. 344) din februarie 1948. Legațiunea britanică la București către Ernest Bevin, ministrul britanic al Afacerilor Externe („Rezumatul evenimentelor politice din anul 1947”): NA, FO371/72464, R3109, în Mark László-Herbert, *op. cit.*, pp. 324-337.

2. Mihai al României, *op. cit.*, pp. 117-118.

Bulgaria, Albania și Iugoslavia fuseseră succese pe linia introducerii noilor republici populare prin coaliții de partide, sindicate și organisme civice care aveau de fapt rolul să inducă sentimentul unor mișcări de masă, cu largă susținere în rândul populației. În realitate însă, Armata Roșie și forțele de ocupație erau brațul înarmat care asigurau sprijinul necesar pentru demolarea instituțiilor, naționalizarea proprietăților, colectivizare, fraudarea alegerilor, înăbușirea protestelor, epurările din armată etc. Vizita lui Tito în lipsa suveranului era, în definitiv, un test al puterii de la București față de reacția populației și față de loialitatea noilor instituții ocupate. Mareșalul iugoslav a fost primit cu mare alai, 200.000 de bucureșteni în stradă, manifestație de susținere în Piața Victoriei, impresionante ceremonii au avut rolul de a onora un prieten al socialismului. Semnele că România era încă o monarhie constituțională au fost ascunse, imnul regal nu s-a cântat în nici un moment al vizitei, în vreme ce salba de decorații pe care membrii delegației iugoslave le-au primit arătau devalorizarea ceremoniei și falsificarea grosolană a atribuțiilor guvernului în lipsa regelui¹.

Vizita lui Tito la București prevestea un cataclism pentru Regatul României. Mihai I rememora peste ani acest eveniment spunând că semănase cu o întâlnire a complotiștilor, în absența sa. Regele a fost ulterior foarte convins că vizita liderului iugoslav a avut ca subiect nu semnarea unui tratat de prietenie între cele două guverne, ci chiar abolirea monarhiei: „Tito și cei de la București au pregătit abdicarea”, avea să declare Mihai. Mai mult, venirea lui Tito aducea în fundal un subiect care, așa cum rememora regele, fusese transmis pe canale neoficiale de la Moscova. Se pregătea o modificare a Constituției pentru primăvara anului următor, însă suveranul a fost convins că această strategie a sovieticilor fusese modificată între timp. Inclusiv Adrian Holman, ambasadorul Marii Britanii la București, avea informații despre o iminentă modificare a legii fundamentale în România la începutul anului 1948. Prezența lui Tito în România schimbase brusc planurile comuniștilor români: „Aveam să-mi dau seama foarte repede că informația ori era falsă, ori nu mai corespundea unor hotărâri de urgență”, urma să declare regele Mihai².

Există numeroase alte elemente care demonstrează că venirea lui Tito la București, aparent prilejuită de semnarea unui acord bilateral, a fost de fapt preambulul unor transformări totale în arhitectura instituțională a statului român și un prilej pentru a opera modificări ce pregăteau abdicarea forțată a monarhului. Regele avea să aprecieze acest eveniment drept unul „necurat”

---

1. Eleodor Focșeanu, *op. cit.*, pp. 11, 15-22.

2. Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 59; Public Record Office Foreign Office (PRO FO) 371/67248, Telegrama nr. 1527 din București, *apud* Ivor Porter, *op. cit.*, p. 168 (n. 28).

și rememora că maniera în care s-a pregătit și s-a desfășurat vizita semăna, cum am arătat mai sus, cu pregătirea ultimelor detalii pentru lovitura de stat de peste două săptămâni: „Eu am aflat la Londra că Tito a sosit la București, într-o vizită oficială, semioficială, și știam că această vizită reprezenta ceva extrem de necurat. [...] Tito a venit probabil pentru a stabili ultimele detalii”¹. Totodată, documente diplomatice întăresc argumentul potrivit căruia vizita oficialului iugoslav a grăbit evenimentele de la 30 decembrie 1947. Thomas Snow, ministrul extraordinar și plenipotențiar în Elveția, transmitea² după o întâlnire cu Mihai I, în ianuarie 1948, către Foreign Office detalii despre vizita lui Tito și rolul acesteia în logica desfășurării abolirii monarhiei. Diplomatul britanic relua raționamentele și mărturisirile regelui potrivit cărora îndepărtarea sa fusese grăbită de mareșalul Tito. Acesta din urmă avea ambiția să devină șeful Federației Statelor Balcanice și precipitarea acțiunilor guvernului român ar fi fost generată de întâlniri pe care liderul iugoslav le-ar fi avut „la sfârșitul lui octombrie în sud-vestul României, după ce s-a aranjat cu Cominformul”. Reprezentantul Marii Britanii în Elveția transmitea prin telegramă cifrată cu protocol „top secret” că „Majestatea Sa avea o informație particulară în sensul că, fiind la București, Tito a reproșat furios guvernului român că nu s-a descotorosit de el [de rege]”³. Ipoteza monarhului, semnalată și peste ani în interviurile sale, este confirmată de o deducție logică, respectiv de vizita pe care Tito o făcuse la Moscova, unde este foarte posibil ca, după prima sa întrevedere directă cu Stalin, să fi transmis la București semnale pentru urgentarea alungării suveranului de pe tron⁴.

Juristul Eleodor Focșeneanu a remarcat, într-o lucrare⁵ admirabil documentată cu privire la pașii parcurși de comuniști în ultimele două săptămâni ale lui 1947, că formulele de adresare oficiale între liderii comuniști față de oaspeții lor, în 17-19 decembrie 1947, indicau pregătirea terenului pentru schimbarea formei de guvernământ. Astfel, se folosea pentru prima dată în mod oficial, în Adunarea Deputaților, sintagma autoproclamată „democrație

1. Liviu Vălenaș, *op. cit.*, p. 93.

2. Documentul nr. 83, 21 ianuarie 1948, Berna. Telegrama nr. 25/1948 a ambasadorului Snow către Foreign Office, prin care prezintă primele relatări ale regelui Mihai, aflat în Elveția, despre abdicarea sa forțată: Great Britain, Public Record Office, London, Kew, Foreign Office – 371/72427, în *Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947. Preliminarii militare și consecințe politice*, documente selectate și adnotate de Mircea Chirițoiu, prefață de Florin Constantiniu, Fundația Academia Civică, București, 1997, pp. 269-271.

3. *Ibidem*.

4. Vezi Milovan Djilas, *Conversații cu Stalin*, traducere de Sorin Șerb, cuvânt înainte de Adrian Cioroianu, Editura Corint, București, 2015, p. 116.

5. Eleodor Focșeneanu, *op. cit.*, *passim*.